

УДК 796.071.4:378.047:37.091.12

ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ НА ЗАСАДАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Конох А.П., Маковецька Н.В., Конох А.А.
Запорізький національний університет

У статті здійснено теоретичний аналіз ролі міждисциплінарної інтеграції у формуванні індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів туристичної галузі. Уточнено сутність поняття «здоров'язбереження» як інтегративного особистісного утворення, яке характеризується наявністю знань про норми і цінності різних аспектів здоров'я. Обґрунтовано, що формування культури здоров'я вимагає проведення комплексних цільових досліджень причин існуючого стану речей сучасного студентського середовища, підвищення рівня знань студентів щодо особливостей формування, збереження і зміцнення здоров'я та здорового способу життя, впровадження норм останнього в повсякденну практику, викорінення легковажного чи, навіть, безвідповідального ставлення до цих цінностей.

Ключові слова: студент, майбутній бакалавр, здоров'я, здоров'язбереження, туристична галузь, інтеграційні процеси в вузі, міждисциплінарна інтеграція.

Постановка проблеми. Здоров'язбереження та формування здорового способу життя підростаючого покоління є однією з глобальних проблем сучасного суспільства. Насамперед це пояснюється стійкими негативними тенденціями стану здоров'я дітей і підлітків. Сьогодні майже 90% дітей, учнів і студентів мають відхилення здоров'я, понад 50% – незадовільну фізичну підготовку. В останні роки за період навчання в школі кількість хронічних захворювань у дітей збільшується в 1,5-2 рази [6]. Ця проблема зумовлена, насамперед, швидким поглибленням демографічної кризи і розвитком депопуляційних процесів

в Україні, що можуть уповільнити і навіть зупинити соціально-економічний розвиток суспільства. Серед причин кризового стану – соціально-економічна та психологічна кризи, неефективна стратегія охорони здоров'я і недоліки в організації системи освіти, що зумовлюють психоемоційне перевантаження і недостатню рухову активність молоді. Окрім цього, важливу роль у розвитку негативних тенденцій відіграє низький рівень культури здоров'я і відсутність знань щодо здорового способу життя та профілактики здоров'я.

Соціально-політичні й економічні зміни, що відбуваються в Україні, поставили педагогів пе-

ред гострою необхідністю критичної переоцінки науково-теоретичних основ системи виховання, орієнтованості їх на формування духовних потреб, здорових звичок, фізичного загартовування та збереження здоров'я дітей та молоді.

Теоретичним підґрунтям розвитку фізичного виховання є роботи відомих учених: А. Волошина, О. Духновича, А. Макаренка, С. Русової, С. Сірополка, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. Аналіз науково-методичних джерел свідчить про те, що для оптимізації процесу здоров'язбереження молоді у навчальних закладах фізичне виховання має посідати одне із провідних місць (В. Добринський, О. Вишневський). Поділяються думки багатьох педагогів-класиків (В. Бехтерева, П. Каптерева, Я. Коменського, П. Лесгафта, Г. Песталоцці, М. Пирогова, Ж.-Ж. Руссо, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, А. Макаренка, К. Ушинського, С. Френе, Р. Штайнера та ін.), так і сучасних науковців (В. Бобрицької, Є. Вайнера, Т. Волченської, Г. Зайцева, Е. Казіна, О. Іонової, Ю. Науменка, О. Савченко, Г. Серікова, С. Серікова, С. Сисоевої та ін.) стосовно того, що розв'язання проблеми забезпечення збереження й формування здоров'я дітей та молоді лежить у площині побудови навчально-виховного процесу відповідно до цілей і принципів гуманістичної освіти [6].

Проблема здоров'язбереження і цілеспрямованого формування здорового способу життя майбутніх бакалаврів туристичної галузі значима й актуальна, оскільки від стану їх здоров'я залежить якість життя.

Саме тому перед вищими навчальними закладами постає завдання підготовки студентів з питань зміцнення фізичного і психічного здоров'я, оволодіння кожним з них певним мінімумом знань і вмінь, необхідних для оптимізації особистого здоров'я і гармонійного розвитку. Очевидно, що від сформованості в бакалаврів туризму в рамках навчально-освітнього процесу моделі поведінки буде залежати подальша їх діяльність по перетворенню особистого здоров'я, збереженню його потенціалу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз ситуації, що склалася на сьогодні показує, що студенти недостатньо чітко усвідомлюють залежність здоров'я від способу життя, слабо володіють навичками самоаналізу, самооцінки способу життя і стану здоров'я, самостійної діяльності по його збереженню і зміцненню. Ставлення до здоров'я, як самостійної педагогічної проблеми гуманітарного знання – явище поки що більш бажане, ніж дійсне. Метою реалізації власної стратегії здоров'язбереження студента повинно бути усвідомлення себе складовою біологічної та соціальної сфер, розуміння того, що свій спосіб життя потрібно підпорядковувати інтересам систем вищого рівня [1, с. 123]. В цьому контексті слушним є таке висловлення С. Гончаренка: «сучасне суспільство потребує професіоналів, чиє мислення не обмежене лише спеціальними знаннями, а має риси універсальності, фундаментальності й духовно-моральну основу» [4, с. 3]. Вчений стверджує, що вирішення проблеми підготовки фахівців, здатних до збереження власного здоров'я і осядливого ставлення до довкілля, лежить у межах завдань професійної підготовки і якщо ж вищі навчаль-

ні заклади нехтуватимуть цією необхідністю то «будуть нові Чорнобилі, аварії підводних човнів, Сквиливі трагедії та інші техногенні і соціальні катастрофи» [4, с. 3].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність проблеми здоров'язбереження зумовлена, насамперед, швидким поглибленням демографічної кризи і розвитком депопуляційних процесів в Україні, що можуть уповільнити і навіть зупинити соціально-економічний розвиток суспільства. Серед причин кризового стану – соціально-економічна та психологічна кризи, неефективна стратегія охорони здоров'я і недоліки в організації системи освіти, що призводять до психоемоційного перевантаження і недостатньої рухової активності студентів. Окрім цього, важливу роль у розвитку негативних тенденцій відіграє низький рівень культури здоров'я і відсутність знань щодо здорового способу життя та профілактики здоров'я. Майбутні бакалаври туристської галузі не завжди готові до здоров'язберігаючої діяльності, мають низький рівень здоров'я і майже не піклуються про його збереження. Сучасні тенденції освіти в Україні спрямовані на підготовку студентів як професійно кваліфікованих фахівців, виховання культури їхнього здоров'я. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів туристської галузі вимагає формування в них культури здорового способу життя, оскільки, здоров'я є основою їх діяльності.

Аналіз стану здоров'я студентів засвідчує, що мало хто з них є абсолютно здоровим (В. Бакиштанський, В. Оржеховська, С. Омельченко, Л. Суценок, Т. Титаренко та ін.). До цього додається вкрай напружена санітарно-епідемічна ситуація в країні, збільшення захворюваності на туберкульоз, СНІД, інші хвороби, що передаються статевим шляхом, зростає кількість осередків небезпечних інфекцій. Одним із пріоритетних напрямів подолання нинішньої ситуації є створення у вищих навчальних закладах умов для навчання і виховання фізично, психічно, духовно й соціально здорової особистості. Підтвердження правомірності цієї думки знаходимо у працях Г. Апанасенка, В. Бобрицької, О. Ващенко, Н. Сопневої та ін., які наголошують на важливості залучення кожної людини, особливо молоді, до культури здорового способу життя, формування у студентів ціннісних орієнтацій у галузі здоров'я. Висвітленню особливостей формування у студентської молоді окремих аспектів здорового способу життя присвячено праці С. Болтівця (педагогічна психогігієна), М. Віленського (психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя студентів), Н. Голєвої (психологічні критерії занять фізичними справами у студентів), В. Доскіна (залучення студентів до занять фізичною культурою і спортом), О. Дубогай (формування у студентів інтересу до занять фізичними вправами), О. Зайцевої (потребовомотиваційна сфера фізичного виховання студентів), В. Петренко (підвищення компетентності майбутнього педагога в галузі збереження здоров'я), С. Омельченко (педагогіка здоров'я), Є. Чернишової (підготовка вчителя до формування в учнів основ знань про здоров'я й безпеку життєдіяльності), здоров'язміцнювальних технологій (О. Міхієнко,

Л. Романишиної, Л. Соколенко) та ін. У світовій і вітчизняній педагогіці накопичено значний теоретичний досвід у дослідженні проблем інтеграції. Однак поза увагою дослідників залишилася проблема цілеспрямованого й системного формування індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів туристичної галузі на засадах міждисциплінарної інтеграції [6].

Метою статті є теоретичний аналіз ролі міждисциплінарної інтеграції у формуванні індивідуальних стратегій здоров'язбереження майбутніх бакалаврів туристичної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Інтерес до проблеми збереження здоров'я з боку вчених викликаний не тільки погіршенням фізичного, психічного і морального здоров'я молоді, але і новою ідеєю – ідеєю відродження України. Слід зазначити, що охорона власного здоров'я – це безпосередній обов'язок кожного, він не має права перекладати її на оточуючих. Здоров'я – це перша і найважливіша потреба людини, що визначає її здатність до праці і забезпечує гармонійний розвиток особистості та є найважливішим кроком до пізнання навколишнього світу, до самоствердження і щастя людини.

У науковій літературі пропонується декілька сотень визначень поняття «здоров'я», дискусія щодо їх конкретизації триває і зараз [3]. Взагалі «здоров'я» – це природний стан організму, який характеризується його рівновагою з навколишнім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін. Здоров'я людини визначається комплексом біологічних (спадкових та набутих) і соціальних факторів. Останні мають настільки важливе значення в підтримці стану здоров'я або в появі і розвитку хвороби, що у преамбулі статуту Всесвітньої організації охорони здоров'я записано: «Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад». Так, загальними рисами здоров'я є: готовність до трудової діяльності; відношення до робочого навчального процесу; раціональне виконання життєвих функцій організму; високий енергетичний рівень організму до умов життєдіяльності; відновлення загального стану організму після втрати фізичного, духовного і соціального благополуччя.

Виходячи з того, що здоров'я є складним динамічним процесом, який тісно пов'язаний зі способом життя людини, який, своєю чергою, залежить здебільшого від мотивів діяльності конкретної людини, від особливостей її психіки, стану здоров'я і функціональних можливостей організму. Ми погоджуємося з позицією Д. Давиденка, який доводить, що фізична культура як найважливіший базовий компонент формування загальної культури студентів, своїми формами і методами покликана сприяти гармонізації тілесного і духовного в особистості і сприяти формуванню культури здоров'я [5, с. 65]. Отже, здоров'я, як цілісна характеристика стану людини, включає в себе не тільки сукупність характеристик і ознак індивідуального, соматичного чи психічного здоров'я індивіда, а й інтегрує соціально-економічні риси, характерні для конкретного суспільства.

Зіставлення понять «здоров'я», «здоров'язбереження» дозволяють дати визначення по-

няття «здоров'язберігаюча компетентність», під якою слід розуміти інтегральну якість особистості, яка проявляється у загальній здатності та го-товності до здоров'язберігаючої діяльності, що ґрунтується на інтеграції знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень особистості, спрямованих на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення. Таким чином, очевидно, що здоров'я – один із найважливіших показників «якості» людини і суспільства. При найрізноманітніших підходах до визначення поняття «здоров'я людини» вчені єдині в думці, що одна з ознак такого стану – гармонійна єдність біологічних і соціальних якостей, зумовлених взаємодією генотипу і середовища, тобто здоров'я людини – це завжди індивідуальний спосіб життя, що відповідає психофізичній конституції людини і її поведінку, вихованню.

Численні дані вітчизняних і закордонних учених підтверджують, що здоров'я на 50-55% залежить від умов формування ціннісного ставлення до здоров'я та діяльності, спрямованої на його збереження. Міжнародний досвід підтверджує, що найбільш перспективними є програми здоров'я, спрямовані на контингент дітей та молоді. У світовій науці обґрунтовано, що превентивні програми незрівнянно вигідніші, ніж програми боротьби з наслідками недостатнього здоров'я населення [2; 3; 5; 6].

За останні роки в Україні зроблено значні кроки на шляху створення умов для формування здоров'я людини через освіту. Законами України, державними національними програмами (закон України «Про загальну середню освіту», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті» та ін.) визначено необхідність розв'язання найважливіших завдань сучасної освіти, спрямованих на здоровий інтелектуальний, соціальний, фізичний розвиток особистості.

Водночас доводиться констатувати, що незважаючи на значну увагу держави, науковців до питань здоров'я студентської молоді, їх підготовки до майбутньої професійної діяльності, поки це проблема не розв'язана належним чином.

Сучасні освітні стандарти підготовки фахівців туристичної галузі, орієнтовані на компетентнісний підхід і забезпечують взаємозв'язок фундаментальної і практичної підготовки. У зв'язку зі збільшенням обсягу самостійної роботи студента і одночасно скороченням аудиторного часу, з введенням вимог до випускника вузу з боку роботодавців, з'явилася необхідність перегляду змісту, форм, методів і засобів навчання. Крім того, слабкий зв'язок між досліджуваними дисциплінами породжує серйозні труднощі в формуванні у студентів цілісної картини світу, перешкоджаючи органічному сприйняттю знань. У зв'язку з цим актуалізувалася проблема ефективного використання навчального (аудиторного) часу в вищому навчальному закладі, що можливо, на нашу думку, за допомогою міждисциплінарної інтеграції.

Аналіз літератури з проблеми дослідження показав, що інтеграційні процеси в вищих навчальних закладах розглядалися як вітчизняними (Л. Варзацької, Б. Камінського, О. Левчук, С. Несторенко, О. Павлова, Л. Сліпчишин) так і світовими вченими (В. Безрукова, А. Вербиць-

кий, Є. Вишнякова, Е. Перехожева, І. Козловська, В. Каган, Н. Чебишев та ін.).

Вченим А. Вербицьким встановлено, що «зміст включення виходить в тому випадку, коли зміст одного навчального предмета засвоюється разом з змістом іншого. Це свого роду ресурсозберігаюча технологія...» [2, с. 80]. Виняток дублювання досліджуваного матеріалу на різних предметах, акцентування уваги на головному, сутнісному, формування умінь комплексно застосовувати знання при вирішенні професійних завдань, дозволять більш ефективно використовувати навчальний час. У класичному університеті це необхідно вже на початковій стадії навчання студентів, що можливо виконати за допомогою міждисциплінарної інтеграції.

Слід зазначити, що міждисциплінарна інтеграція є вимогою часу, яка забезпечує наступність у навчанні. Міждисциплінарна інтеграція «розширює освітній простір, створює віртуальну навчальну міждисциплінарну лабораторію, в якій студент, багаторазово застосовуючи знання з кожної дисципліни за рамками самої дисципліни, в нових умовах, розвиває вміння застосовувати знання в професійній діяльності» [9, с. 192].

На думку вчених (М. Чебишев, В. Каган): «...майбутній фахівець повинен володіти вміннями і професійною мобільністю – оперативно реагувати на постійно виникаючі зміни в практичній і науковій діяльності, суспільної практики в цілому». Але це може бути можливим, якщо вищий навчальний заклад сформує у випускника загальну інтегральну (міждисциплінарну) методологію професійної діяльності» [8, с. 19]. Інтеграція наукових знань в освітній діяльності здійснюється на основі міждисциплінарних зв'язків і має логічно завершену структуру багатодисциплінарного знання. Вона не просто доповнює зміст однієї дисципліни знаннями з іншого, а об'єднує їх і забезпечує не вузькодисциплінарну підготовку, а діяльну, яка формує професійно важливі вміння, навички і якості особистості [9].

В нашому дослідженні міждисциплінарну інтеграцію в навчальній діяльності ми визначаємо як одну з його сторін, пов'язану з об'єднанням загальноосвітніх і фахових дисциплін в комплекс, результатом функціонування якого стало формування у майбутнього бакалавра туризму якісно нової цілісної системи знань і умінь, що володіє новими інтегративними властивостями, на відміну від складових, що входять в систему [7].

Дослідники М. Чебишев, В. Каган конкретизують інтеграцію як міждисциплінарну і дають такі визначення: «це освітні процеси об'єднання (інтеграції) навчальних дисциплін навколо відносного цілісного дослідження (рішення) пізнавальних

та професійних проблем (завдань) вдо та після дипломної освіти» [9, с. 19].

Корпаративний аналіз програм навчальних дисциплін фундаментального та професійно-орієнтованого циклу туристичної галузі дає підстави стверджувати, що такі дисципліни, як «Спортивний туризм», «Рекреологія», «Організація послуг харчування», «Основи екології», «Основи безпеки життєдіяльності», «Фізичне виховання», «Гігієна і санітарія в галузі», дозволяють будувати їх зміст на засадах міждисциплінарної інтеграції, що сприятиме оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх бакалаврів туристичної галузі у напрямі формування у майбутніх фахівців системи знань щодо збереження та зміцнення власного здоров'я та ведення здорового способу життя. Завдяки цьому, що в умовах створеного міждисциплінарного здоров'язберігаючого середовища у майбутніх бакалаврів туризму буде формуватися сучасне уявлення здоров'я, що забезпечуватиме свідоме ставлення студента до ситуацій, які становлять ризик для їхнього здоров'я.

Одним з змістовно-процесуальних характеристик освітнього потенціалу міждисциплінарної інтеграції ми виділяємо підвищення рівня практичної орієнтованості навчального процесу. При підготовці бакалаврів туристичної галузі згідно логічним зв'язкам в навчальному процесі, фахові дисципліни базуються на знаннях, отриманих в курсі загальноосвітніх дисциплін.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Сучасні темпи розвитку науки і туристської галузі пред'являють до випускників вузів високі вимоги в частині сформованості професійної компетентності, яка передбачає вміння застосовувати отримані знання при прийнятті рішень у професійній дійсності. Творча цілеспрямована ініціативна особистість може розвиватися і виховуватися тільки в умовах нерозривного педагогічного процесу, побудованого на єдиних принципах і методах, які можуть бути реалізовані тільки завдяки міждисциплінарним зв'язкам. Відтак міждисциплінарність посідає особливе місце в процесі здоров'язбереження майбутніх бакалаврів туристичної галузі, оскільки зміст навчальних дисциплін містить відомості про різні аспекти як психологічного, фізичного, так і професійного здоров'я. Міждисциплінарна інтеграція є тим методологічним орієнтиром, який дасть змогу створити здоров'язберігаюче навчально-виховне середовище у ВНЗ як запоруку формування культури здоров'язбереження у студентів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають у пошуку оптимальних шляхів вирішення проблем формування культури здоров'я студентської молоді як підчас навчання, так і у подальшому дорослому віці.

Список літератури:

1. Андрущенко Т.К. Формування здоров'язберігальної компетентності як соціальнопедагогічна проблема. Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2012. № 7. С. 123-127.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. М.: Высшая школа, 1991. 207 с.
3. Бобрицька В.І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2006. – 40 с.
4. Гончаренко С.У. Фундаментальність професійної освіти – потреба часу / С.У. Гончаренко // Педагогічна газета. – 2004. – № 12(125). – С. 3.

5. Давиденко Д.Н. Физическая культура и культура здоровья студентов. Теория і методика фізичного виховання і спорту. 2010. – № 2. – С. 65-69.
6. Міхеєнко О.І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'я-зміцнювальних технологій : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2016. – 491 с.
7. Соколенко Л.С. Формування культури здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Уман. держ. пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань, 2011. – 20 с.
8. Чебышев Н. Высшая школа XXI век: проблема качества / Н. Чебышев, В. Каган // Высшее образование в России. 2000. – № 1. – С. 19-27.
9. Утяганова З.З. Современные исследования социологических проблем (электронный научный журнал) Modern Research of Social Problems, № 8(64), 2016. – С. 190-192.

Конох А.П., Маковецкая Н.В., Конох А.А.

Запорожский национальный университет

ФОРМИРОВАНИЕ ИНДИВИДУАЛЬНЫХ СТРАТЕГИЙ ЗДОРОВЬЕСОХРАНЕНИЯ БУДУЩИХ БАКАЛАВРОВ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ НА ПРИНЦИПАХ МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Аннотация

В статье осуществлен теоретический анализ роли междисциплинарной интеграции в формировании индивидуальных стратегий здоровьесохранения будущих бакалавров туристической отрасли. Уточнена сущность понятия «здоровьесохранение» как интегративного личностного образования, которое характеризуется наличием знаний о нормах и ценностях различных аспектов здоровья. Обосновано, что формирование культуры здоровья требует проведения комплексных целевых исследований причин существующего положения вещей современной студенческой среды, повышение уровня знаний студентов относительно особенностей формирования, сохранения и укрепления здоровья и здорового образа жизни, внедрение норм последнего в повседневную практику, искоренение легкомысленного или даже безответственного отношения к этим ценностям.

Ключевые слова: студент, будущий бакалавр, здоровье, здоровьесохранение, туристическая отрасль, интеграционные процессы в вузе, междисциплинарная интеграция.

Konokh A.P., Makovetskaya N.V., Konokh A.A.

Zaporizhzhya National University

FORMATION OF INDIVIDUAL HEALTH STRATEGIES FOR SAFE FUTURE BACALAVERS TOURISM INDUSTRY ON THE BASIS OF INTERNATIONAL DISTRIBUTION INTEGRATION

Summary

The article presents a theoretical analysis of the role of interdisciplinary integration in the formation of individual health strategies for future bachelors of the tourism industry. The essence of the concept of “health preservation” as an integrative personal education, which is characterized by the presence of knowledge about the norms and values of various aspects of health, is clarified. It has been substantiated that the formation of a health culture requires comprehensive targeted research into the causes of the current state of affairs of the modern student environment, increasing students' knowledge of the characteristics of shaping, maintaining and promoting health and a healthy lifestyle, introducing the norms of the latter into daily practice, eradicating frivolous or even irresponsible attitude to these values.

Keywords: student, future bachelor, health, health preservation, tourism industry, university integration processes, interdisciplinary integration.